

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:5 – Sayı:16 - Mayıs 2021

koynunda büyüdük

ALMANYA TÜRKLERİNDE AİLE KÜLTÜRÜ

FAMILY CULTURE IN GERMAN TURKS

DOI: 10.33404/anasay.915423

Çalışma Türü: Derleme Makalesi / Review Article¹

M. Akif KORKMAZ*

ÖZ

1960'lı yıllarda Almanya'ya başlayan işçi göçü başlangıçta sadece iş bulma ve çalışmayla sınırlıyken 1970'lerde çocuk, eş ve ailelerin bu göçe katılmaları göçün boyutunu, sınırlar üstü kültürel etkileşim içinde yerleşmeye ve yeni bir memlekette yurt edinmeye dönüştürmüştür. 1990'lara gelindiğinde Almanya'da yaşayan üç nesil Türkiye'den farklı ekonomik, sosyal ve kültürel oluşum geçirmiştir. İki millet arasındaki sosyal ve kültürel davranış kalıplarının farklılıkları Türk gençlerinin Almanlarla etkileşimine engel olurken kendi milletinden birisiyle evlenme, geleneksel sosyal ağlarını sürdürmek, yemek içmek gibi damak zevklerinden vazgeçmemek gibi bağlar üzerinden Türk kültürü yeni yurtlarında yeni biçimiyle devam etmiştir. Ev süslemeleri, sofraya düzeni gibi alanlarda Alman kültüründen daha fazla etkilenilmiştir. Almanya'ya göçen Türkler köken yurtlarının kültür çeşitliliğini burada tanıma fırsatı bulmuşlardır. Karadenizli buradaki Türk komşularından Arap aşını, çiğ köfteyi tanımış; bu

1- Makale Geliş Tarihi:19. 04. 2021 Makale Kabul Tarihi: 11.05. 2021

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, korkmazmakif@hotmail.com, , ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5280-8250>.

ilişkiler bağlamında kendi karalahanasını, pancar yemeklerini onlara tanıtmıştır. Bu kültürel etkileşim hem kendi ailesi içinde hem de sosyal yaşamda devam etmiştir.

Kuzey Ren-Westfalya'daki şehirlerde 1990-2000 yıllarında belli aralıklarla yapılmış bu çalışmada Almanya'da yaşayan Türk ailesi hem âdet icracısı ve taşıyıcısı olarak hem de âdetin objesi olarak ele alınmaktadır. Çeyrek yüzyıl kadar kendi kültür ekolojisinden tamamen farklı bir çevrede gösterilen geleneksel uygulamalar tahlil edilmekte ve Almanya Türk ailesinin kimliğine dair bir model denenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Araştırması, Türk Dünyası Aile Kültürü, Almanya Türk Ailesi.

ABSTRACT

While the labor migration that started in Germany in the 1960s was limited to finding a job and working in the beginning, the participation of families in this migration in the 1970s increased the dimension of migration to cross-border cultural interaction. By the 1990s, three generations from Turkey living in Germany different economic, social and cultural formations have been. While the mimic differences between the two nations prevented Turkish youth from interacting with the Germans, Turkish culture continued in areas such as marrying someone of their own nation and palate delight; It has been influenced by German culture in areas such as home decorations and table setting. Turks who immigrated to Germany had the opportunity to recognize their own cultural diversity here. Black Sea people here, from their Turkish neighbors, got to know the carrack and raw meatballs and introduced the beet to them. This cultural interaction has continued both within the family and in social life.

In this study conducted in the cities of North Rhine-Westphalia between 1999-2000, the Turkish family living in Germany is considered both as the mentor and the object of the tradition. Traditional practices, which have been shown in a completely different environment from their own cultural ecology for a quarter century, are analyzed and a new approach model to the German Turkish family is tried.

Keywords: Family Research, Turkish World Family Culture, Germany Turkish Family.

ALMANYA TÜRK AİLESİ

Görsel 1: “Almanya’daki Türkler/ Problemler, Başarılar, Gelecek” Die Zeit Gazetesi Türkler konulu ek kapağı (1999/ Ek 2)

katkısının ne olduğunu en son soğuk savaşı takip eden ilk yıllarda görmüştü. Oysa dünya yuvarlağı yetmişli yıllardan itibaren yönünü değiştirmiş ve Türkiye’nin çizmeye başladığı rota diğerlerine göre geçmişte kalmıştı. Türkiye daha önce terkedilmiş rotaları tespit ve tayinle uğraşıp durdurken bu çabalarla yeni sorunlar ortaya çıkmış ve üretilen sorunlarla boğuşulmuştur.

Almanya 1961’de işçi alımıyla ilgili ilk anlaşmaları Türkiye ile yaptığında göçmenler çoğunlukla 20–30 yaş grubu arasında bulunan erkeklerden oluşmaktaydı. Bunlar genellikle meslek lisesi mezunu vasıflı veya meslek eğitime yatkın genç bireylerdi. Diğer bir grup ise farklı bir planlama ile alındılar. 1964’te tekstil ve elektronik sektörünün ucuz iş gücü ihtiyacına binaen anlaşmayla çoğunlukla kadın göçmenler seçildiler. 1973 krizine kadar tek göçmenler Almanya’ya giriş izni alabiliyorken, bu tarihten sonra yeni işçi alımı durmuş, işçi ailelerinin birleştirilmesi uygulamasıyla hareketlilik eş ve çocuklardan oluşan bir göçe dönüşmüştür (Abadan-Unat, 2006, s. 58-82). Bu süreç aile yapısının oluşmasının başlangıcını ve tarihi seyrini etkileyen faktörler konusunda

Almanya Türk ailesinin sosyal hayatı günümüz Türk dünyası çalışmalarında arka planda kalmıştır. Türk hükümetlerinin “Avrupa politikasında” Türk ailesi, tarihin kalın ve sağlam köklerine sınımsız bağlı “kardeş milletler/devletler” anlayışının hep gölgesinde kalmıştır.

Almanya kendi sosyal, ekonomik ve siyasi kurumlarıyla uzun yıllardır Türklerin anavatanı değil; ama “asıl” vatanıdır. Ne yazık ki “Türk dünyası” telakkisi içinde bu dünyayı aklımızın ucuna bile getiremiyoruz.

Tarihî-coğrafi şartlanmışlığa bağlı, XIX. asır sendromuyla kâbuslar gören Yirminci yüzyıl aydını şuurlu bir anlayışın “Türk dünyasına”

önemli ipuçları veriyor.

Berlinli gençlerin kültürel kimlik yapısı üzerine hazırladığı çalışmasında Ayhan Kaya (2000: 15-16) Almanya’da yaşayan Türkler hakkında bugüne kadar yapılan çalışmaları şöyle özetliyor:

Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerine ve onların çocuklarına ilişkin yapılan bilimsel çalışmalar üç farklı aşamada ele alınabilir. Göç sürecinin başlangıcı olan 1960’larda yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, göçün ekonomik boyutlarını, Türkiye’ye aktarılan döviz rezervlerini, göçmenlerin geri dönüş plânlarını ve karşılaştıkları “kültür şokunu” incelemiştir.

Araştırmaların bu denli sınırlı bir çerçevede yapılmasının iki temel nedeni vardır. Öncelikli olarak, göçmenler başlangıçta kamusal alanda yeterince boy göstermemişler ve bu nedenle Alman toplumsal yaşantısının önemli bir parçası olarak algılanmamışlar. Bir diğer neden ise, göçmenlerin kısa bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönecekleri yönündeki yerleşik yargılarının bilim çevrelerince de paylaşılmış olmasıdır.

Yazarın bu değerlendirmesi araştırmanın gerçekleştiği dönem içinde tutarlıdır ve temel olarak nicel olgulara dayanmaktadır. Ancak her sosyal araştırmada sıklıkla göz ardı edilen önemli bir nokta vardır. Araştırmacılar aile gibi topluluk ve sosyal grupları değişmeyen ve değişen kültür yapıları içinde bir nesne gibi ele alırlar. Oysa aile ve onun üzerinden devam eden toplumsal grup bağları “sosyal ve ekonomik koşullar kadar âdetlerin değişmesi... Hiç ilgi görmedi. Durum tarifleri ön plandaydı. Âdetler ya yaşanılır ya icra edilir ya da geçmişte kalır. Bunlara göre, en eski asıl yapı, ruh veya anlam; kusurlu gelişmelerden kaynaklanan değişmeler, zayıf yapılar, sahteleşme ya da bir âdetin kaybolmaya başlaması olumsuzdu ve öyle anlaşıldı.” (Bimmer, 1994b, s. 378). Yazarın yörelerin değişmez kültür tiplerine dayalı halkbilim çalışmalarına getirdiği bu eleştiri, Almanya Türkleri üzerine yedinci dipnotta sıralanan erken dönem çalışmaları için de geçerlidir. Kültür şoku yaşantıya yansımıştır, elbette inkâr edilemez. Ancak hangi bakış açısından dile getirilmesi çok önemlidir.

Almanya Türk ailesinin sosyal ve kültürel yapısı üzerinde dururken “gelecek, âdet ve an’ane” kavramlarının ele alınışındaki ölçütler yeni teorilere göre değildir. “Bir âdetin kıymeti harbiyesi artık bir kırsallığa, bir “köklü geçmişe” veya “tamamıyla genelleşmiş ve kökleşmiş” olmasına ve “tüm çağlarda var olmuş” olmasına bağlı düşünülmez; aksine grup tarafından her defasında yeniden

tekrarlanan o ana mahsus sosyal ve ekonomik ve tarihsel bağlamla sınırlıdır. Bu yaklaşım bize burada hem yaşamın esaslı bir merkezini hem de çok açıkça aile âdetlerini mümkün mertebe gösterebilecektir (Bimmer, 1994b, 389). Bimmer'in bahsettiği gibi Avrupa'da yeni çalışmalar böylelikle ortaya çıkmıştır. Eski bakış açısına göre aile adetleri, donmuş ve merkezî model yapısıyla ele alınırdı. *“Utz Jeggle; ‘İsviçre’de Örf ve Âdet”(1993) çalışmasında bugünün âdet araştırması anlayışlarını ve önemli problemlerini yöreselliğe dayanmadan esaslı bir şekilde aydınlatmayı denedi. Âdeti sosyal yapının kendini meydana çıkarması olarak yapısalcı bir tarzda kavradı ve seçilmiş örneklerle bunu yazdı. Bu, günümüz yapılarının çok renkliliğini ve genel bakış açılarından uzak olmayı işaret eden çok önemli bir çıkış yolu olacak gibi görünüyor”* (Bimmer, 1994b, s. 391).

1973 yılında misafir işçi alımının durdurulması ve ailelerin birleştirilmesi sürecinin başlaması ile birlikte, konu hakkında yapılan bilimsel çalışmaların ikinci aşamasına geçilmiştir. Ailelerin birleştirilmesiyle yerleşik yaşantıya adım atan Türklere ilişkin olarak bu dönemde yapılan çalışmalar, daha çok çocuk ebeveyn ilişkileri ve işçilerin Alman kültürüne entegrasyonu, asimilasyonu ve a-kültürasyonu gibi konular içermekteydi. Ayhan Kaya'nın incelediği Almaya göçü konulu *“çalışmalarda kullanılan, ‘kültür şoku’, ‘akültürasyon’(kültürleşme), ‘arada kalmışlık’ ve ‘kimlik krizi’ şeklindeki anahtar kavramlar çalışmaların hangi ekseninde olduğuna dair bize önemli ipuçları vermektedir.”* Orijinal ve donmuş âdetlerin yaşatılıp yaşatılmaması konusundaki Bimmer'in yukarıda yer verilen görüşüyle örtüşmektedir. Bimmer'e göre konu bu şekilde kaldığı sürece eski rejimin Alman ırkçı ideolojisinden farkı olmayacaktır. Onu *“bilimsel dallardaki görüşme ve toplantılarda eski adetlerin ismarlanmış sunumu söz konusudur”* (Bimmer 1994: 387) diye çarpıcı bir biçimde eleştirmektedir. Tüm bu çalışmalardaki tutumu yeniden gözden geçirmek zorunluluğu görülmektedir.

Üçüncü aşama ise özellikle 1990'larda farklı yaklaşımların sergilendiği bir süreçtir. Bu dönemde yapılan bilimsel çalışmalarda çoğunlukla toplumsal yapı ile birey arasındaki ilişkiler ve kültürel üretim süreçleri üzerinde durulmuştur. Vatandaşlık, çifte vatandaşlık, ırkçılık, kurumsal ayrımcılık, işsizlik ve kültürel üretim gibi konular üzerinde özellikle durulmuştur. Görüldüğü gibi aile konusunu halk bilimsel açıdan başlı başına ele alan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu yazıdaki değerlendirmeler Almanya'da 1990-1992 ve 1995-1996 yıllarındaki gözlemlerim ve Özkul Çobanoğlu'nun (2002) *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* eserinin performansına dayalı son dönem

halkbilim teorileri temel alınarak kaleme alınmıştır. Almanya’da aile kültürü araştırmalarında uzman araştırmacı Andreas C. Bimmer’e (1994a: 374) göre toplumun temel yapısı aileye dayanmaktadır. Zira “*Aile, yeryüzündeki en yaygın ve köklü sosyal yapıdır. Bu sosyal yapıdaki taşları birbirine kenetleyen ise en başta eşler sonra da akrabalıktır. Nerdeyse tüm insanlar bu sosyal yapının içinde büyümüş ve bulunmuştur.*”. Ailenin Almanya koşullarında 90’larda sergilediği genel yapılanma ve diğer toplumsal ilişkileri gelenek icra ve uygulamalarının anlaşılmasında Almanya Türkleri konusunda önemli hale gelmektedir.

Almanya’da yaşayanlar günümüzde yaygın olan modern aile kavramını çoktandır hatırlamıyorlar. Göçün başlangıcında yalnız yaşayan baba, sonradan aile birleşimi izniyle önce anneyi sonra da çalışma gücüne sahip büyük çocuğunu yanına aldı. Önce ekonomik rahata erişen bu küçük grup, o yıllarda okul çağındaki çocuklar ve anne hâlâ Türkiye’de olduğundan, aile fertlerinin farklı yaşam alanlarında bulunduğu değişik bir aile yapısı (Bimmer, 1994a, s. 294-295) var olmuştur. Parçalanmış işçi ailesinin bakıma muhtaç çocukları uzun yıllar Türkiye’de babaannelerinin ya da yakın akrabalarının yanında kaldılar. Büyük çocuklar ise çalışacak yaşta olduklarından onları mümkün mertebe yanlarına Almanya’ya aldılar. Ailede o yıllarda görülen bu yeni sosyal yapı, ekonomik sebepler ile iş yeri koşullarından olduğu kadar insanların kişisel tercihlerinden de kaynaklanabilir bir olgudur.

Baba, anne ve çocuklardan kurulu çekirdek ailenin Almanya’da bir araya gelebilmesi o günkü çalışma şartları sebebiyle uzun yıllar almıştır. Sonra çocukların evlenmesiyle ailenin sosyal yapısı yeniden değişti ve aile genişledi. Alman yasaları aynı çatı altında ailelerin bulunmasına izin vermiyordu. Aynı konuttan yoksa da yakın binalardan dairelere yerleşerek canlı bir organizma hâlinde büyüyerek değiştiler. Bugün üç neslin bütününden oluşan soya dayalı geniş aile yapısındaki Türkiye’den çok farklı bir oluşum; ekonomik, sosyal ve kültürel şartlar gereği işçi ailelerinde yaygınlaşmıştır. Bimmer’e (1994a: 294-298) göre aile çeşitleri tarihsel süreçte sanıldığı gibi düz bir gelişim sergilememiş, aksine çeşitli aile yapıları ve dolayısıyla farklı yaşam tarzları aynı çağda bir arada bulunmuştur. Almanya’daki bu yapı özellikle farklı düşünenlere bir delil olacak yeterliliktedir.

1. AİLE KÜLTÜRÜ VE ÂDETLER

Almanya Türk ailesinde, sanayi toplumlarında ve kentlerinde rastlanan aile yapısına ters düşen bir yapılanma tercihi vardır. Geniş ve akraba ailesi karı-

şımı denebilecek bir yapı sergilenmektedir. Bu durum göçün başlangıcında ağır ve tempolu çalışma şartları gereği böyle değildi. Çekirdek aile, yetişen çocuklarına erken kurduğu genişleyen sosyal ağın temeli gevşek geniş aileyle iktisadî ve sosyal avantajı yabancı bir çevrede çok çabuk benimsedi. Evlenen yuva kuran çocuklar da ata aileyle önemli bir engel ya da anlaşmazlık bulunmuyorsa bunu hemen kabullendiler. Böylece aynı kanı taşıyan ailelerin oluşturduğu bir sosyal çevre kuruldu. Bunun gibi sosyal çevrelerden oluşan sokak ve mahalleler fabrikaların yakınında Tük sokakları oluşturacak biçimde kolayca genişledi.

Âdetler konusu Alman halkbilim çalışmalarının başlangıcıyla 19. asırla birlikte ortaya çıkmasına rağmen kavramların halkbilim çerçevesi tam anlamıyla belirgin değildir (Bimmer, 1994b, s. 376). Bu çalışmaya başladığımda gelenek, âdet, görenek, örf, töre, anane gibi konunun temel kavramları zihnimde iç içe geçmiş bir haldeydi. Bu kavramların anlamına yönelik ister günlük dilde isterse de bilimsel alanda, bir karmaşa içinde bulunduğu aşikârdır. Avrupa Etnolojisinde Âdet Araştırması konulu makalesinde Bimmer de bu problemten bahsetmiştir.

“Âdet, davranışlarımızın tanımlanabilen kalıplarıdır. Sosyal hayatta değeriyle paylaşılan bir şifre gibidir. Bireylerde düşünce aracı kavramların ve iletişim aracı seslerin bulunması gibi âdetler de toplumsal hayatın ortak düşünce yapısını anlamlandıran ve toplumsal iletişimi kuran ve kurduran sembollerdir.” Bimmer’in (1994b, s. 375-377) tanımlarında âdetlerin değişerek geliştikleri, âdetin içyapısının ve onu taşıyanların performansa ve o ana bağlı olduklarını vurgulanmıştır. Eğer buna dikkat edilmezse onun sosyal anlamının ve değerinin değişken olabileceği göz ardı edilir ve öncekiler gibi “tarihî” yanılgılara düşmekle karşı karşıya kalınır. Aile içi alanda gerçekleşen iletişimsel ve kültürel hareketler yani gündelik hayat, iş bölümü, boş vakit ve tatiller, bayram, doğum günü gibi merasimler ve kutlamalar, âdetlerin nesneleşmesini sağlayarak ortaya çıkarlar. Bu yüzden âdet ve anane, aile araştırmasının temel ögesidir. Buna göre Almanya’da yaşayan Türk ailelerde 90’lar ile 2000’ler arasında katılımla ve gözlemlerle tespit ettiğim âdet ve geleneksel uygulamalar, aile çevresindeki sosyal toplumsal bağlar, kurumlar ve sosyal ilişkiler kısmen Alman folklorist A. C. Bimmer’in aile (1994a) ve âdet (1994b) çalışmalarıyla mukayese edilerek tespit edilmiştir.

1.1. Aileye Bağlı Merasimler ve Geleneksel Uygulamalar

1.1.1. Ramazan ve Kurban Bayramları

Ramazanda komşular iftara davet edilir ve komşulara iftara gidilir. İftar vardiyyaya rastladığında çalışanlar orucunu işyerinde açarlar. Çalışma düzenini aksatmadan buna izin verilir. Ramazan boyunca evlerde ya da camilerde mukabeleye katılım kadınlar arasında yaygındır. Bayram yaklaştıkça heyecanlı ve telaşlı bir hazırlık kadınları sarar. Evinde memleketteymiş gibi mini de olsa bayram hazırlıkları muhakkak yapılır. Çarşı pazarda hareketlenme göze çarpar.

Eğer iş günüyse resmi tatil sayılmadığından işyerinin izniyle çalışanlar için tatil imkânı vardır. Arife günü temizlik ve hazırlıklar biter. Bayram namazı camide diğer ibadetlerden oldukça kalabalık bir şekilde kılındıktan sonra düzenli bir şekilde bayramlaşılır. Büyüklerin elleri öpüldükten sonra elleri bırakmadan iki taraflı omuzlar ve kafa temasıyla saygı merasimi yerine getirilir. Akranlar bunu el öpmeyen uygularlar. Kalabalık nedeniyle caminin bahçesine taşan bayram merasimi Almanların ve basının ilgisini çeker. Başından sonuna bütün süreç kameraya kaydedilir. Kimi evinin yolunu tutarken kimileri de önce cami lokalinde bir süre çay ve kahve içip eğleşirler. Yakınların bayramı telefonla erkenden kutlanır. Memleketten ayrı bayram geçirmenin ezik ve buruk hisleri böylece biraz olsa hafifler. Büyükler ve komşulara bayram ziyareti yapılır. Akşam da akrabalar bir arada toplanırlar.

Kurban Bayramı'nda çiftliklerde hayvan kesimi yapılır. Genelde kurbanlıkların parası memleketteki yakınlarla gönderilir, onların ihtiyaçları bu şekilde giderilmiş olur.

1.1.2. Kandiller

Kandillerde helva kavrulur, komşulara dağıtılır. O gün veya akşam camideki mevlit merasimine katılmak adettir. Evde yapılan küçük hazırlıklarla birlikte dualar ve ibadetlerle geçirilen bu gecelerde büyükler telefonla aranır, onların hayır duaları alınır.

1.1.3. Sünnet Merasimi

Erkek çocuklar, anaokuluna başlamadan sünnet edilir. Bu tören evde, camide yapıldığı gibi düğün salonlarında da gerçekleştirilir. Sünnetli çocuklara hediyeler takılır.

Yaz tatilinde Türkiye'de kalabalık akrabalar arasında sünnet merasimleri yapıldığı gibi fenni sünnetçilerin Almanya için organize edilen günlerinde de

uygulanabilir. Aynı kültür dairesinde yetişmiş farklı devletlerin göçmeni olan ev doktorları tarafından ofis muayenehanelerde uygulanan sünnetler son yıllarda yaygınlaşmıştır.

1.1.4. Ölüm-Cenaze

Cenaze, din görevlisi veya ihtisas sahibi biri tarafından geleneklere göre yıkanır, toprağa verilmeye hazırlanır. Cenaze yıkayıcıları cenazenin cinsiyetine göre kadın veya erkeklerden olur. Ölenin evine taziye ziyareti yapılır. Cami veya evde Kuran ve mevlit okutulur. Yemek, şekerleme veya çikolata gibi ikramlar yapılır.

Ölüm sebebi ne olursa olsun cenaze Türkiye'deki "toprağına" götürülür. Bu konuda hizmet veren cenaze sektörleri çok erken zamanlarda kurulmuştur. Mescitler de bu yüzden göçün erken dönemlerinde sivil toplum tarafından kurulmuş ve çevresindeki il ve ilçelerde cenaze defin hazırlık görevlerini yapmıştır.

2.1. Diğer Geleneksel İnançlar ve Diğer Uygulamalar

Cin çarpması, ruhî rahatsızlıklar, nazar değmesi gibi hallerde hocalardan yardım istenir. Muskalar hazırlattırılır, adaklar kurban edilir. Tanıdıkların ve daha önce tecrübe etmiş olanların tavsiye ettikleri hocalara gitmek için Türkiye tatili fırsatı beklenir. İnançlar bu anlamda eskiden beri olduğu gibi Almanya'da yaşamaya devam etse bile gençler üzerinde o kadar etkili olmayacağı kanaati oluşmaktadır.

2.1.1. Doğum ve Çocuk Bakımı

Modern tıbbın kontrolü altında geçirilen bir hamilelik dönemini takiben aynı tıbbi imkânlarla bebekler hastanelerde ilk nefeslerini alır. Tüm muayenele-ri yapılan bebek ve annesi bir süre sonra evlerinde önceden özenle hazırlanmış bebek odasına gelirler. Bebekler için ayrı karyola, yatak, yorgan, giysiler, kumaş bezler, sonra hazır bezler çıktı, şampuan, losyon ve oyuncaklar ayrıca da yalancı meme, takviyeli hazır mamalar, bebek çayları diye özetleyebileceğimiz ürünler ile "aile üyelerinden büsbütün farklı bir canlının" bakımı için gereken şeyler hazırlanmıştır. Anne bildiği ninnileri ve türkülerini okuyarak bebeğini sakinleştirir: "Yağmur yağıyor, seller akıyor, Arap kızı camdan bakıyor."; "Bir kazmam var, çalarım taşa, vermem beşe."; "Hoppala yavrum yaz geldi, çarşıya kiraz geldi, aldım beş okka kiraz, o da bana az geldi..." Beşikle, kundaklı sallayarak bebek uyutmak Alman uzmanlarca yasaklanmıştır. Fakat bebeği huysuzlaşınca anne

yine de bildiği dualarla onun nazarını gidermeye çalışır. Bebek için Türkiye’de muska yazdırılır, altın ve nazar boncuğu ve benzeri objelerle kötü bakışlardan korunur.

Ailedekilerin sosyal ve kültürel yapısı ya da daha çok eşlerin gün boyu süren iş hayatı nedeniyle 3, 4, 5 gibi çeşitli yaşlardaki çocuklar gündüz bakım evlerine bırakılır. Orada bir Alman ve bazen bir göçmen öğretmen gözetiminde Alman ve göçmen çocukları arasında eğlenerek büyür. Çocuklar ilk Almanca kelimeleri burada kullanmak zorunda kalır, böylece resmi eğitim dilini öğrenir. Noel, Paskalya ve Karnaval benzeri Alman âdetleriyle tanışır ve arkadaşlarıyla beraber törenlere hazırlanarak onları kutlar. Annelerin katılımıyla yaş günü veya diğer özel günlerde Alman çocuk şarkılarıyla eğlenir. Odası Disney damgalı oyuncaklar ve Barbie bebekleriyle dolar. 90’larda Tetris gibi elektronik el oyunları ve oyunlarla dolu bir bilgisayar vardır.

Arka bahçede mahalledeki arkadaşlarıyla topla oynar, paten kayar, bisiklete biner, popüler çocuk kahramanlarını “kullanarak” yaratılan pazarın çocuk giysilerini üzerinde taşır, onun oyuncaklarını oynarlar. Alman ve göçmen çocuklardan arkadaşlar edinir, onların aile âdetlerine katılır.

2.1.3. Okul Hayatı ve Gençlik Kültürü

İlk yıl oyuna dayalı yazma alıştırmaları eğitimi alırlar. El yazısını öğrenir ve birinci okul yılından sonra sadece bu tarzda yazarlar. Okulda arkadaş çevresi daha da genişler. Bunlar arasından zamanla kendine yakın biriyle dost olurlar. İlkokul 4 yıl sürer. Bu eğitim kademesinden sonra okul başarısı, yetenek ve ilgisine göre meslek okulu, temel okul veya liseye (Gymnasium) devam etmek zorundadır.

Yetişkinlik aşamasına adım atıldığında aileden uzaklaşmaya meyledilir. Meslek okulu ya da temel okulu bitirdiğinde çıraklık yapılacak yeri bulma, sonra da iş bulmadaki umutsuzluğun verdiği stresle muhabbet edecek arkadaşlar bulunur. Gençlerin arkadaş edindikleri yer okuldan ziyade maçlar, sokaklar ve gençlik merkezleri ya da cafelerdir. Kentlerin bazılarında gençlik merkezleri vardır; olmayan yerlerde umumi parklar, okul bahçeleri, kentin yaya caddelerinin kesiştiği meydanlar, metruk yerler onların buluşma yerleri olur. Gençler çok zaman geçirdikleri sokaklardaki kamusal alanı kendi özel alanları haline dönüştürürler. Gençlik merkezleri yaşam alanı olarak bireye yeni bir sosyal iletişim imkânı sağlar. Aile ve dış dünya dışarıda kalır; dostlar, abiler, ablalar, kız-erkek arkadaşlar öne çıkar (Kaya, 2000, s. 113-114).

Ayhan Kaya (2000: 114–116), Berlin’de sokakta gruplar içinde kendilerini daha iyi ifade eden, protesto olaylarına karışan ve yağmalamayla “düzene karşı mücadele” ederek patlayan gençlerle konuşur: *“Belli bir yaştan sonra Almanlardan ziyade diğer Türk arkadaşlarıyla daha kolay iletişim kurduklarını dile getirirler. Almanlarla daha sık arkadaşlık yapmamalarının nedenini, onlarla aynı mimiklere sahip olmamalarından kaynaklandığını ifade ederler. Gençler, Alman akranlarının “muhabbet” edemediklerini ve kendilerine çok çocuksu kaldıklarını ifade ederler... Mimiklerdeki farklılığın ön plana çıkarılması, kimlik oluşumunda hiç de azımsanamayacak bir öneme sahiptir. Mimikler benzerliklerin ve farklılıkların vurgusudur.”*

2.1.4. Evlenme

Gençlerde kız-erkek arkadaşlıkları daha erken dönemlerde okullarda başlar. Aile hâlâ bu konularda kurallarını koyar. Genelde erkek çocuklar gizli bir teşvik görse de Alman arkadaşlar kabul görmez. Bu tür bir ilişki her şeye rağmen başlamışsa “oğlan” uslandığında sona erecektir anlayışı vardır. Çünkü onlardan aile olmaz, yalnız arkadaş (!) olur. Alman kızlarla “kolay” (Kaya, 2000) kurulan ilişkilere Türk kızlarının pek iyi olmayan gözle bakmaları, kendilerine saygın bir konum da kazandırıyor. Düğün, cafe ve “Türk diskoları” tanışma ortamlarından en önemlileridir. Çünkü kendi dillerini paylaşanlarla sürdürülen ilişkiler evlenmeyle sonuçlanır.

Arkadaşlık ilişkisi sonunda olsa bile muhakkak kız, ailesinden istenir. Kızın ailesine bu durum bir yakını (akrabalık şart değil) tarafından açılır. İstek kabul göreceksa ziyaret izni çıkar. Çiçek ve çikolata hediye götürülür. Erkek aday bu merasimde hazırdır. Kız gelenlere kahve sunar. Misafirlerin ellerini öper. Kız verildikten sonra diğer merasimler için kararlar vermek için sonraki bir zaman kararlaştırılır. Genellikle evde aile arasında yapılan törenle nişanlanırlar. Erkek ve kız tarafı birbirlerine hediyeler sunar, takılar takar. Bunlar düğündeki gibi şatafatlı değildir. Bir dua ile nişan kutsanır.

Almanya’da evlilikler kendi milletinden insanlar arasında yapılmaktadır. Çok az da olsa diğer yabancılar veya Almanlarla olan evlilikler de bulunur. Bu durumu ortaya çıkaran asıl etmen sosyal kurallardır. Aile evlenilecek adayın seçiminde en büyük etkiye sahiptir. Dilini dinini bilmediğin insanla aynı aileye üye olmaya devam etmede zorluklar çıkacağını herkes açıkça görebilir.

Çocuklar genelde erken bir çağda, okula devam etmeleri geç evlenmede önemli bir etkidir, evlendirilir. Okulla ilişkisi kesilen bir çocuk eğer üniversi-

teye devam etmeyecekse en kısa zamanda evlenir. Meslek ve iş sahibi olan birinin bekâr kalması kötü durumlara yol açar. Yabancı biriyle yaşaması ve sonra da evlenmesi, zararlı alışkanlıklar edinmesi, kazancının hepsini sarf etmesi gibi ihtimaller erkenden aile kurdurulmasını zorunlu kılar. Düğünler yaz tatilinde Türkiye’de yapılmışsa dönüşte komşular için tekrarlanır.

Evli çocuklara mümkünse aynı apartmandan daire kiralanır, bazen eski birçok katlı müstakil bina satın alınıp tamir edilir ve böylece akraba ailelerin bir arada yaşaması şeklinde geleneksel köy hayatına benzer bir uygulama tercih edilir. Mümkün merteye yabancı bir kültür çevresinde toplu yaşamanın “avantajlarına” kavuşma çabaları sergilemektedirler.

Evlilikte boşanma sosyal açıdan pek yaralayıcı bir sonudur. Bundan dolayı bu süreç aile içinde sarılıp sargılanıp tedavi edilir. Bu yaranın acısını ancak en kısa zamanda yeniden yapılacak evlilik dindirir. Aynı zamanda, varsa, çocuklar da tekrar aile şemsiyesinin altına alınmış olurlar.

Şiddetli geçimsizlik dışında çiftlerde ayrı yaşama ve boşanma görülmez. İlk zamanlar eş ve çocuklar Türkiye’de, koca ise bekâr yurtlarında yaşamıştır. Aynı mutfak, banyo-lavabo, WC’yi çalışan bu erkekler ortak kullanıyor, ayrı odalarda uyuyorlardı. “İşler düzeline” ev tutuldu, aile zamanla bir arada yaşamaya geçti.

Yabancılarla yapılan evliliklerde, kendi kültür çevresinden yapılmış evliliklere göre ayrılma oranları oldukça yüksektir. Erkekler, aile ve sosyal çevrenin tüm baskılarına rağmen gerçekleşen evliliklerini neden aynı şiddetle muhafaza edip sürdürememektedir? Bu soruda Türk gençlerinin yetiştiği sosyal çevre ve ailenin ona verdiği rol önemlidir. Sevgiyle başlamış ve uzun sürmüş bir arkadaşlık döneminden sonra gelen evliliğin yaşaması için -asgari olanlar tüketilmes-e bile- yeterli şartların üretilmesinde kişisel kültürler açısından çatışmaların su yüzüne çıkması kaçınılmazdır.

2.1.5. Beslenme Kültürü

Evlerde hazırlanan yemekler konusunda Türk aileleri her zaman gıptaıyla anılır. Buna yabancı bir ülkede her zaman şahit olabilirsiniz. Belki ev hanımı dediğimiz sosyal sınıfın hala yaygın olarak yaşaması bu şöhreti daha uzun yıllar devam ettirecektir. Yemeklerin evlerde yenmesini “domuz etinin dinen yasak” olması da teşvik etmektedir. Bu bile ev yemekleri kültürünü güçlendiren çok önemli bir etmendir.

Çalışma hayatının baskısı altında bile hanımlar çok başarılıdırlar. Evde her zaman çok vakit harcama gerektirmeyen geleneksel yemekler hazırlanır. Damak zevkini ilk kuşaklar hâlâ hiç bozmamışlardır. Fırsat buldukça paça, işkembe, mantı, arabaşı, su böreği gibi çaba ve vakit gerektiren yemekler bile özel günler olmasa bile hazırlanır. Bu durumlarda hısımlar veya komşular büyük bir içtenlikle davet edilir.

Çalışma hayatı doğal olarak gündelik yaşamın sınırlarını çizmektedir. Hafta sonları uzak veya yakın yerdeki akraba ve tanıdıklar yemekli ziyaretler yapar. Bu durumda bazen özel yemekler hazırlanır. Türkiye'den getirilmiş ve gerekiyorsa dondurucuda saklanmış malzemeler bu fırsatlarda değerlendirilir. Yemek sonrası çay-kahve ikramı, onun yanında evde yapılmış genellikle tatlı-börek-sarma grubundan oluşan küçük öğünler, peşinden de zengin çerez çeşitleri ikramı yapılır. Yalnız çayla yapılan ikramlar bile açlık giderici boyuttadır.

Yaşadıkları çevre çok farklı kültürlerden oluştuğundan yemeklerde yeni alışkanlıklar da ortaya çıkmaktadır. Karadenizliler çiğ köfte, mantı ve arabaşı pişirmeyi öğrenmekte ve bunu sürdürmektedir. İç Anadolulular, Doğu ve Güneydoğu Anadolulular karalâhana yemekleri, turşu kavurması gibi farklı yemeklere alışmaktadır. Tabii ki yerel damağa uyanlar kalıcı olmaktadır. Bu zevkler tatillerde kendi memleketlerine de taşınmakta, böylece dolaylı bir etkileşim Türkiye'yi de sarmaktadır.

Özellikle Alman komşularla işte veya binada beraber olanlarda yeni damak tatları oluşuyor. Kuşkonmaz, brokoli, iri ve etli renkli dolmalık biberler ve Bürüksel lahanası gibi sebzeler mutfakta çoktan yer buldular. Aslında bu sebzeler geleneksel tariflere de çok uzak değildiler. İtalyan pizzası da lahmacun-pide akrabalığından olsa gerek yaygın bir şekilde çocuklar ve gençlerin tercihiyle sofralara girdi.

Almanya Türk ailesinde maddî refah, yemek kültürüne de yansımaktadır. Yemekler hem malzeme hem de miktar bakımından bollaşmakta, bu da sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. Çay kültürü yanında, makinede filtre yapılan veya kâğıt filtre süzme kahveler yaygındır. Tiryakiler hazır kahveleri tercih etmezler. Cezve yapımı Türk kahvesi nerdeyse yok derecede azalmıştır.

Çalışma hayatına bağlı değişmeler haricinde sabah kahvaltısı, öğle ve akşam yemeklerinde geleneksel öğün uygulaması vardır. El temizliği yemekten hem önce hem sonra yapılır. Yemekler masada tüm bireylerin katılımıyla yenir. Ortak kaptan yenmez. Sofra hazırlanmasında genellikle kadınlar aktiftir. Kimi

zaman koca ve çocuklar sofraya yardım ederler. Aile reisinin sofraya adabına etkisi oturma düzeni, çocuklardan ayrı yeme vb. yok denecek kadar azalmıştır.

2.1.6. Temizlik ve Giyim

Maddi olduğu kadar manevi temizliğe de çok önem verilir. İktisadî gelişmişlik, temizlik konusunda son derece olumlu ve etkili olmuştur. Zor şartlar altında yaşarken pek erişemediği imkânları şimdi bolca buluyor. Böylece konutlarda, giysilerde ve bedenindeki temizliğine çok önem veriyor. Yetişkin erkekler memurlar gibi muntazam tıraş olurlar ve hatta dişleri fırçalarlar. Manevi açıdan temiz sayılmadıklarından yabancıların “domuz” gibi kottukları aşağılaması sık sık yapılır.

İlk kuşak büyük ölçüde yöresel tarzı tercih ederken ikinci ve üçüncü kuşaklar hazır giyimin sunduğu “moda” markalardan giyinmeyi tercih ediyorlar. Geleneksel tarzı üst giyimde bulmak artık mümkün değil. Fakat ilk kuşak evinde hala önceki alışkanlıklarını giyimlerinde sürdürüyor: örme yelek, patik, bez etek, kenarları işlenmiş çember ve yazma vb. evin dışına çıktığında bu tarzı terk ediyor, ya da üst giyimin altına gizliyor. Çember ve yazma yerine eşarp -Vakko’dan da olabilir- ya da başörtüsü geçiyor. Erkekler giyim tarzında kadınlara göre çevreye daha fazla uyumlu hale gelmişlerdir. Şapka alışkanlıkları kırsal hayattan kalan tek izdir. Ellere kına yakma ise nostalji kimliğiyle seyrek de olsa uygulanıyor.

2.1.7. Ev Dekorasyonu ve Süslemeler

Evlerde süsleme, donatım ve dekorasyon kadınların ve varsa evin genç kızlarının işidir. Geleneksel ev donatımında ve süslemesinde çeyizler önemlidir. Almanya Türk ailesinde de geleneksel davranışlar ağırlıklıdır. El işi dokuma veya örmeler evin göze çarpan dekoratif parçalarıdır. Yastıklarda, koltuk veya kanepelerde, vitrin ve gümüşlük gibi bilinen eşyalarda bunlar önemle sergilenir. Aynı zamanda kadınlar benzeri işlerini yüksek konumlarının bir işareti olarak sergilemektedir.

Ev süslerinde küçük heykelcikler aralarında Hristiyanlık öğelerini bazen açıkça taşıyan haç kolyeli Meryem ya da İsa figürleri olsa bile, Noel’de çam ağacı süsleme, kapılara asılan çelenkler ve camlara takılan şeffaf Noel figürleri, çiçek vazoları, kuru çiçekler yeni alışkanlıklar olarak göze çarpmaktadır. Bu tür olgular Alman komşunun “güzel” bulunan davranışlarını aynen kopya etmeye bağlanabilir. İki binli yılların başından itibaren kutsal gecelerde ve bayramlarda

ışıklı pencere süslerinde dinî ve millî semboller kullanma yabancı bir âdetin benimsenmesi yoluyla pozitif bir transferdir; çünkü bu kutlama Türkiye'nin hiçbir yerinde yoktur.

2.1.8. Komşuluk, Akrabalık

Yakın mekânlarda olsun uzak şehirlerde olsun komşuluk bağlarında oldukça sıkı bir sosyal yapı sergilenmektedir. Üst sosyal yapının arasında sıkışmış, eski akrabalık ve komşuluğun çok kuvvetli yapısından uzak durumundaki Türk ailesi için bu hareketlilik can simidi gibidir. Yoğun ve vardiyalı çalışma hayatına rağmen her fırsatta komşuluk ilişkilerine zaman bulunur.

Memleketten, çevreden her türlü haber; kişisel sohbetler arasındaki “psikolojik seanslar” bu iletişim formunda gerçekleşir. “Türk Mahallesi” diye anılan sokaklarda yaz boyu “dış merdivenlerde” gerçekleşen “açık” kabul günlerine şahit olursunuz. Bu aileler aynı ilişkileri Alman veya benzer diğer komşularıyla aynı biçimlerde yaşamazlar; çünkü yalnız aynı evde yaşamının gerektirdiği Alman tipi “komşuluk” uygulaması, çok biçimsel ve kuru görüldüğünden zaten kavrama bu anlamda da yabancıdır.

İlk nesil zamanla eş ve evlatlarıyla birleşerek çekirdek aileyi kurmuştu. Şimdiyse evlatların ve torunların kurduğu ailelerle genelde aynı binanın ayrı gözlerinde, değilse komşu binada veya sokakta bir ve geniş bir aile oldular. Bu yapının içinde hısımlar da yer alır. Gurbette bulunmanın güçlendirdiği hısım ve akrabalık bağları yeni oluşan geniş ailenin de temelidir. İki ya da üç kuşaktan oluşan bu yapı ayrıca iktisadi avantajıyla sosyal ve ruhsal alanla dengeyi sağlayan sacayağını oluşturur.

3.1. SOSYAL YAŞAM

3.1.2. Kahvehaneler

Bu sosyal alan Türkiye'den taşınmış yapılar arasında daha dikkat çekicidir. Kahve sakinleri Türkiye'de çeşitli vesilelerle “işsizlikten” bu mekâna “takıldıklarını” beyan etseler de, Almanya'da bu, bir mazeret değildir. Öyleyse kahvehanenin çok farklı ve köklü işlevlerinin (Çobanoğlu, 2000, s. 137–139) dayanağı yine kendisinin incelenmesine bağlıdır. Almanya'da Türklerin birbirleriyle iletişimde buldukları açık sosyal yapılardan en yaygın olanıdır. Türk nüfusu barındıran yer en küçük kasaba bile olsa orada muhakkak kahve bulunur; fakat insan potansiyeline bağlı olarak bu sayı genelde en az ikidir.

Görsel 2: Die Zeit gazetesinin ekinde bir kahvehane (1999/2: 96).

Türk kültürü dışında kalanlar buraya nerdeyse hiç uğramazlar. Bu geniş çerçevede Alevi-Sünni, Karadenizli-Doğulu, genç-yetişkin gibi farklı müdavimlere sahip kahveler dikkat çekicidir. Yeterli potansiyele sahip olmayan küçük bir yerleşim biriminde ise böyle farklı guruplara hitap etmek mümkün olmadığından olsa gerek, insanlar arasında bu kimlikler hiç hissedilmeden kahve alışkanlığı sürdürülür.

Kahvelerde alkollü içecekler de serbesttir. Gençler kâğıt gibi çeşitli oyun, sigara veya alkol alışkanlıklarını kendinden büyüklerin ve daha da ötesi babalarının bulunduğu mekânlarda yetiştirilme tarzları gereği icra edemezler. Kimi kahvelere bu yüzden yetişkinler hiç ayak basmazlar. Onlar kendi akranlarının olduğu falancı kahveye çıkarlar. TRT-INT saat 13.00 “ajanslarına” kahvedeki herkes kulak kesilir. Orada günlük iğneleyici laflara her birinin çok da iyi bildiği bir diğeri tarafından cevap verilir. Sohbet çaylarla beraber demini alırken vakit akşamı bulur. Fabrikadan dönen berber, kahvenin bir köşesindeki masasını açarken gazetelerinden Türkiye’de olan biteni okurken çaylarını yudumlarlar; domino, satranç, dama, tavla ya da kâğıt gibi oyunlarla birbirleriyle yarışır, şakalaşırlar ve aslında bunlarla beraber “irtibatı koparmamayı” gerçekleştirirler: “Gördün mü Beşiktaş’ı dün akşam? Sizinkileri nasıl tuzla buz ettik? Aslında defansa falancı geçseydi bu kadar yemezdik; ah o takımı ben yöneteceğim ki! Ulan bu ...liler adam olmayacak; baksana yine birbirlerini doğramışlar! Yine Kıbrıs’ı karıştıracak bu Almanlar! Ortaya atılan bu i müdavimler “vardiya” değiştirirler.

Gençlik kahvelerinin ortamı, canlılığıyla dikkatleri çeker. Alkol ve sigara kullanımı serbestliği onların kararından çok alınmasına yol açmaz. Yetişkinlerin oyunlarına burada dart, bilardo, elektronik oyun makineleri vb. eklenir. İşten çıkıp eve uğradıktan sonra burada buluşurlar. Akşam için dışarıda eğlenme planları yoksa çok geç saate kalmadan eve dönerler. Tabi ki “kahvedeyim” fırsatını kullanarak özel ilişkilerine de zaman bulmuş olurlar. Yetişkinler onlar için bu tarz mekânları hiç de uygun görmeseler bile “yeri yurdu belli” diye en azından avunurlar. Çok daha kötüsüne düşmeden (uyuşturucu kullanımı, çetecilik vb.) her halükarda erken uyarı sinyallerini aynı ortamı paylaşanlardan alabileceklerini de bilirler. Abi, kardeş, kuzen, komşu gibi iç sosyal yapılar bu koruma çemberinin süzgeçleridir.

Kültürel, siyasî, dinî gibi çevrelerce kullanılan lokaller, cemevleri, Almanya Türk Federasyonları gibi “kahvemsî” yapılardır; fakat sosyal ilişkiler açısından kahvelere göre daha az homojenlerdir.

3.1.4. Birahaneler

Almanlarla ilişkilerde daha ileri seviyede olan tüm yabancıların birlikte buldukları mekânlar arasında birahaneler tipiktir. Daha çok ara nesil (geçiş nesli) diyebileceğimiz ikinci neslin devam ettiği yerlerdendir. Her kültürden orta yaş grubunun ağırlıkta olduğu bir müşteri kesimi vardır. Daha önceden karar almamışlarsa cumartesi akşamları fabrikadaki mesaiden farklı dillerden arkadaşlar buluşur, birbirlerine bira ısmarlar ve sayısalın geçen hafta tek rakamdan kaçtığından yakınıp bu akşamın şerefine kaldırırlar. Özellikle bu mekân Karnaval ve Noel zamanı çok tercih edilir.

Görsel 3: Die Zeit gazetesinin ekinde geleneksel müzik icra grubu (1999/2: 77).

3.1.5. Dernekler ve Federasyonlar

İşçi göçünün ilerleyen zamanlarında küçük ve çok değişik sosyal grupların kültürel veya siyasî dernekler çatısı altında “örgütlendiğine” şahit olunur. Okumuş kesimden ve sosyal yönü açık insanlardan bir grubun önderliğiyle başlayan bir girişim sahiplenenlerin gayretiyle kurumsallaşır.

Yöre insanlarını bir araya getiren örgütler geniş bir alana dağılmış hemşerilere yılda bir kez Avrupa'nın nerdey-

se her köşesinden buluşma imkânı sağlar. Yemekli ve müzikli olurlar. Bir salon düğünün daha geniş katılımlı, daha donanımlı olanıdır denebilir. Her yıl yörede meşhur olan bir sanatçının yanında değişik çalgıcılar ve sanatçılar geceye renk katarlar. Katılımcıların ilgisi sanatçının adıyla doğru orantılı olur. Yıldan yıla yeni katılımcılar olur. Yemeklerde yöresel öğeler bulunur, böylece damak zevkinde geniş bölgenin dar alanları arasında etkileşim olur. Müziklerde bölgesel tınılar ve danslar sosyal ortamın törenselleşmesiyle kulaklarda iz bırakır. Mahalli sanatçılar bu tür etkileşim alanlarında hem sanatlarını icra ederler, hem de farklı ortamın etkisiyle eserlerinde yeni temalar, usuller ve edalarla zenginleşirler.

Almanya ve gurbet havaları, tema açısından zenginlik ve ekonomik açıdan daha çok müşteri demektir. Gurbetçiler her tatil döneminin sonunda bulabildikleri türlü kasetlerle ve benzeri kayıtlılarla geri dönerler. Birçok sanatçı kasetini sırf Almanya temaları üzerine örer veya en azından kaset kapağının adını bu öğelerden oluşturur. “Gurbetçilerin” mahalli müziğe olan ilgisi ve sahip oldukları ekonomik güçleri 70’li yıllardan itibaren bir sektörün doğmasına sebep olmuştur. Türkola Kasetçilik dönemin kayıt ve yayın konusunda Türkiye’de bile söz sahibi olan firmadır. Halk müziğinin büyük sesi Neşet ERTAŞ yıllarca “gurbeti” kendine vatan edindi. Bedia AKARTÜRK ve Yüksel ÖZKASAP da bu kervandaki ünlülerdir.

Sanatçılar sık sık konserlere, gecelere katılmak için Almanya yolunu tutmuşlardır. 90’lı yıllarda aynı zamanda parlamenter olan Arif SAĞ her ay bir sefer Almanya’ya gelirdi. Bu yoğun dönem Köln Filarmoni orkestrasıyla sahne almasıyla doruğa çıkmıştır. Cem Karaca uzun yıllar Almanya’da yaşamış ve müziğini burada icra etmiştir. Fakat konserleri olsun, ilişkileri olsun halktan uzaktır. Oysa “adalardan” Türkiye özlemi gidermeye çalıştığını o zamanki albümünde işlemiştir. İnsanlar onun Köln’de yaşadığından bile haberdar değildir. Bu süreç 90’lı yıllarda tersine dönmüştür. Karaca’nın muhalif siyasi ideolojik duruşu ve müziklerinin tarzı sebebiyle işçiler arasında çalınmadığı görülmüştür. Pop müzikteki günün konjonktürü gereği oluşan patlamayla Almanya’dan birçok şarkıcı yurt içine de ithal edilmiştir. Bu dönemde ihtiyaçlara cevap verecek sayıda şarkıcı bulmak güçtür. Orada düğünlerde sahne almış, mahallede birkaç arkadaşla bir grup kurarak müziğe adım atmış hazır bir altyapı bulunuyordu. Anavatanla ticarî ilişkiler kuranların “döndüğü köşeler” peşinden büyük bir grubu sürükler. Tarkan star olunca Rafet El Roman, Ahmet ve diğerleri ellerine bazen gitarlarını bile alamadan İMÇ bloklarının yolunu tuttular. Fakat bu bir kültürel ilişkiden çok piyasa ihtiyaçlarının (!) tez elden giderilmesidir. Oysa

nehir öte yakasında aynı yıllarda kendi ürettikleriyle sosyal çevrelerinde ihtiyaç duyulan iletişimin köklü bir formunu toplumun dinleme ve ifade etme yönünün aracısı “ozanlar” icra edenler de ortaya çıkmıştı. Fakat onların sesi çok da uzun sürmedi. Cartel grubu ve onun takipçileri içinde buldukları durumun bir “destancısı”ydı. Tam da o sıralar Almanya’da yabancılarla ilgili büyük sosyal ve siyasi çalkantılar patlak vermişti: Solingen, Möln vd. şehirlerde dazlakların çıkardığı olaylar bir yanda, diğer tarafta da mecliste misafir-göçmen işçi, çifte vatandaşlık gibi siyasî kararlar alınıyordu. Bu pop cereyanları, halk müziği eğitimini kendi çevresindeki imkânlardan almış Zara, Kubat gibi sanatçıların ithaliyle genişledi. Ancak bu iki grupta da kendine özgü bir kültür ortaya koyma iddiası yerine ticari kaygılarla müzik üretimi söz konusudur. Zaten onlar kendilerini canlı sosyokültür ortamından değil de gelenekleşmiş yapay ortamlardan besliyordular.

Uzun, Almanya’daki Türklerin uyum sağlamadaki başarılarıyla bunları kurumsallaştırmaları arasındaki paralellige dikkatleri çekerken “*sosyal faaliyetler şemsiyesi*” kurumların istenilen ölçüye ulaşmadığını söylüyor (Uzun, 1993, s. 183). Bu yapılanmalar genellikle Schwerte Türk İslam Birliği Cami Derneği, Hamburg Türk Göçmenler Derneği gibi müstakil bir dernek veya dernekler birliği Avrupa Türk Akademisyenler Birliği vb. ya da parti politikası bağlamındaki birlikler (HDF: sosyal demokrat Halk Dernekleri Federasyonu, Hür Türk: Muhafazakâr Demokrat) şeklindedir.

Görsel 4: Gurbetçinin gözüyle Galatasaray’ın Şampiyonlar Ligi D Grubu 5. Maçı (Orhan Korkmaz arşivi, 02.12.2003, BVB Stadion Dortmund).

Kültürel ve siyasî, dernekler üstü yapılardandır. Avrupa Türk İslam Birliği, Alevi Dernekleri Federasyonu, Almanya Türk Dernekleri Federasyonu, Köln-Bonn Giresun Dernekleri Federasyonu gibi adlarla kendilerini tanıtan bu yapılar daha çok merkezî ve büyük kentlerde kurulmuşlardır. Konser, gece ve konferans düzenleyerek geniş bir çevreden insanları bir araya getirirler. Doksanlı yıllarda gözlemlenen etkinliklere göre göçmen birlikleri, meslek grupları örgütleri doktorlar, mühendisler, öğrenciler, sosyal demokratlar birliği vb. yapılar altında Türklerin örgütlenmelerini bir üst düzeye taşıyacakları gözlemlenmektedir.

3.1.6. Spor Kulüpleri

Gençliğin spor gibi bir faaliyette bir araya gelmesi Türk ailelerinin olduğu kadar Alman devletinin de desteğini almıştır.² Kendi aralarında olsun Almanlarla olsun, oyunlar sosyal bir iletişim alanında kendini gerçekleştirme bakımından gençlere imkân sağlamıştır.

Oyuncuları, kulüp başkanları, yönetim kurulu, kulüp üyeleri, kulüp binaları, antrenman sahaları, takım adları, formaları ile küçük bir sosyal yapıdır. İşveren konumuna gelebilmiş bir kulüp başkanı bazı gençlere az da olsa maddi imkân da sağlar. Kulüp merkezi kahve gibi bir işleve sahiptir.

Amatör ligde top koşturan birçok oyuncu bu ortamda sahip olduğu ilişkiyle iş imkânına ve hatta çok rastlanmasa da Alman lig takımlarında oynama imkânına kavuşmuştur. Sporcular sosyal çevrelerinde artı değerlere sahip kişilikler olarak sevilir ve sayılırlar.

3.1.7. Öğrenci Birlikleri

Son on yılda üniversitelerde Türklerden üçüncü nesil denilen bir kuşak sayıca azımsanamayacak kadar eğitim almıştır. Almanya’da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini dil, sosyal çevre, ailenin eğitim düzeyi, öğretmenin okunacak lise türünü seçme yetkisi gibi çok ciddi karşı faktöre rağmen bitirerek üniversiteye kaydolabilmiş bir üniversite öğrencisi, okulunda bir grup öğrenciyle birlikte bir siyasi-sosyal yapı oluşturarak kendilerini daha önceki Alman öğrenci derneklerindeki kadar işlevsel bulmuşlardır. Hem bu sayede diğer öğrenci örgütleriyle daha net bir konumda ilişki kurarak üniversite konseyinde yönetim düzeyindeki kararlara katılma imkânı bulurlar. Çünkü seçimlerde oy barajını geçemeyecek durumda olanlar ortak bir listeyle birlikte hareket etmek zorunda

2- E. Uzun (1993), EATA Başkanı, Almanya’da binlerce spor derneğinden uyum sağlamada başarılı araçlar olarak söz ediyor, (bkz. s.183).

olduğundan başka örgütlerdekiyle kendi kimliğiyle daha anlamlı bir iletişim gerçekleşmiştir.

Berlin-Türk Bilim ve Teknoloji Merkezi (BTBTM) 1977’de Berlin Teknik Üniversitesi’nde eğitim gören bir grup öğrenci tarafından Almanya’dan Türkiye’ye teknoloji transfer etmek amacıyla kurulmuştur. Ancak son yıllarda (1992) bu misyonu terk edip orta öğrenim öğrencilerinin derslerde karşılaştıkları problemleri çözmeye yönelmiş, derslere yönelik kurslar açmıştır. A. Kaya’nın (2000, s. 24-25) aktardığı bu bilgilerden şunu görmek çok da zor değil: Göçün başladığı yıllarda göçmenler arasında o yıllarda adları “misafir işçiydi” Türkiye’nin sorunları ön plandaydı. Bu şartlar değiştikçe ilgileri de değişti ve gözleri kendilerine çevrildi. Şu anda öğrenci örgütlerinin neredeyse tamamı kendi yaşadıkları çevreye yönelik çalışmaktadır. Bu tecrübeler Avrupa Türk Akademisyenler Birliği (EATA) adlı daha geniş, seviyeli ve demokratik bir örgütü doğurmuştur. Son yıllarda bunu örnek alan birçok öğrenci federasyonu kurulmuştur.

3.1.8. Camiler

Dinî hayatı düzenleyen Almanya’daki en üst kurum kimliğindeki camiler, etrafındaki yapılarla birlikte sosyal hayatta önemli bir cazibe merkezidir. Küçük büyük her yerleşim biriminde, çevresindeki nüfus yoğunluğuna göre yapılandırılmışlardır. Cami, bir dernek çatısı altında kültür merkezi işlevi yapan bir kurumdur. Lokali, marketi, berberi, halka açık kursları, sportif faaliyetleri ve cumaları gelen türlü pazarlamacıların bir buluşma yeridir. Müdavimlerini daha çok yetişkinler, emekli veya maluller oluştururlar. Dinî bayramlar, geceler ve günlerde yoğun bir trafiğe sahipken yaz tatilinde birkaç kişiden oluşan bir gruptan başka kimseler uğramaz bu merkeze.

İbadetleri memur bir din görevlisi yönetir. Merkezi Köln’de bulunan “Avrupa” Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) resmi temsilcilik düzeyinde merkezî bir işleve sahiptir. Bunun dışında bir de birçok şehirde değişik vakıf ve derneklerin çatısı altında diğer sivil cami örgütleri bulunur. Dolayısıyla aynı şehirde farklı sosyal ve dini kimlikte camilere, cemevlerine tesadüf edilir.

Cami binasında veya hemen yakınında ya da etrafında bakkal ve market gibi yapılanmalar doğmuştur. Cuma günleri çoğunun yakınında seyyar sebze meyve pazarları bile kurulur. Bunun dışında günlük gıda alışverişi iş yerinde çalışmayan kadınların omuzlarındadır. Alışverişler yapılırken birbirleriyle fırsat yaratıp ayaküstü sohbet ederler. Kasiyer ve tezgâhtarlardan çok önemli havadisler çıkar bazen. Markettekiler bütün müşterilerden topladıklarını, haber ve havadislerini, yine müşterilerine anlatarak “alışverişlerini” gerçekleştirirler. Çok çeşitlilik hem alışveriş hem de insan ilişkileri bakımından pazarın temel

cazibesidir. Ek iş imkânı ve uygun fiyat arayanlar büyük kentlerde hafta sonu açık bitpazarlarında böyle buluşurlar.

Günlük alışveriş kadınların omuzlarındadır. Alışverişler yapılırken birbirleriyle fırsat yaratıp ayaküstü sohbet ederler. Kasiyer ve tezgâhtarlardan çok önemli havadisler de çıkar bazen. Markettekiler bütün müşterilerden topladıklarını yine müşterilerine anlatarak “alışverişlerini” gerçekleştirirler. Çok çeşitlilik hem alışveriş hem de insan ilişkileri bakımından pazarın temel cazibesidir. Ek iş imkânı ve uygun fiyat arayanlar hafta sonu burada buluşurlar.

3.1.9. Basın

Almanya’da faaliyet gösteren Türk basın-yayın organları Türklerin anlam dünyalarının oluşum sürecinde önemli rol oynarlar.

Türk Medyası, Türklerin norm ve değerlerine uygun olduklarını düşündükleri programları sunarlar. Sözelimi Türk medya kuruluşları genellikle *Türkleri sosyal ve kültürel değişime karşı direnen insanlar olarak algılar ve bu yönde yayın yaparlar...* Bu tip yayınlar *Türk kültürünün görelî olarak değişmeden kalması* sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Türk TV kanallarının yaygınlaşmasından önce de video filmleri aynı etkiyi göstermiştir. Öyle ki J. Knight, 1986’da yaptığı bir araştırmada Almanya’da yaşayan Türklerin % 86’sının her gün video filmi izlediğini saptamıştır. (Kaya, 2000 ,s. 88-89)”. Tam o yıllardan itibaren uydu teknolojisiyle resmî ve özel TV kanallarının evlere girmeye başlaması akşamları evin eğlence kültüründeki video tekeline kırmıştır. Bu tarihlerden itibaren elini bile kıpırdatmadan, parmaklarıyla vatanda olan bitenleri beyaz camdan izleme kolaylığına erişilmiştir. Yazarın aktardığı bilgiler bize, 1. ve 2-3. kuşakların arasındaki sosyal ve kültürel farklılığının, bireysel konumlarının farklı tespitinin, çevre ve gelecek planlarının oluşum süreçlerine sondaj yapma imkânı veriyor.

Ulusal basından bazı gazetelerin Almanya’daki baskıları buradaki insanların Türkiye ile diyaloglarını “muhafaza” etmektedir³. Bazı Türk gazeteleri ve dergileri kimi gazete bayilerinde Türkiye baskısıyla bulunabilir. Yöresel gazete ve dergiler abonelik sistemiyle evlere ulaşarak memleketten haberler taşımaktadır.

KRW Eyaleti basın kuruluşu bünyesinde yabancı işçiler için haber ve bilgilendirme yayınları yapmıştı. WDR Köln Radyosu adıyla uzun yıllar yarım saat-

3- Yarısına yakını Hürriyet’in tirajıyla dolan ulusal medyanın 1995’teki Almanya’daki toplam tirajı 231 binin üstündedir (aktaran Kaya, 2000, s. 89).

lik olan bu program işçiler arasında büyük ilgi görmüştü. Uluslararası yayıncılıkla birlikte bu yayın programdan kaldırıldı. Berlin gibi yoğun Türk nüfusa sahip kentlerde, okuma kültürüne göre daha yaygın olan ve olacak olan sesli ve görüntülü iletişim araçları yerel radyo ve televizyonlar (Metropol FM, TDI, Aypa TV, TFD vb.) kurulmuştur. Küçük çapta ve reklâma dayalı haftalık Türkçe gazeteler son yıllarda artmıştır. Sosyal kurumları da kapsayan iş yerleri kataloğu tüm Avrupa ya da Almanya çapında iç iletişime köprü olmaktadır. Bu tarz basın-yayın çalışmaları kendi sosyal ve kültürel yaşam tarzlarının yanlı olmadan yansıtılmasına olanak verir. Köln gibi yoğun yerleşime ve kültürel faaliyetlere rastlanan kentlerde bile yükseköğrenim gençliğinin yüksek oranına rağmen okuma kültürünün merkezi olan Türk kitapçılarında rastlamak bir şanstır; çünkü 90'larda bahsi geçen kurumdan biri bu cesarete sahip olmuştur.

3.1.10. Mahalle Kültürü ve Piknik

Sokaklarda temizlik kurallarına herkes uyar. Kar, yaprak ve toz gibi yığınları evin sakinleri sırayla haftada iki defa ana sokağa kadar temizler, çöpleri kilerden görevlilerin alması için sokağın kenarına kadar çıkartır ve boşları yerine tekrar indirir. Merdiven temizliği de böyledir. Bu işler için Almanlar dâhil kimse çalıştığı halde temizlikçi tutmaz. Evin bahçesindeki bitkilerin ve çayırın bakımı makine gerektiği için özel firmalarca yapılır.

Sokakta da bina içinde de başla ve elle selamlaşma hiç atlanmaz. Komşular arasında ayaküstü kısa bir konuşma görülür bu esnada. Fakat Almanlarla bedensel temasa bağlı tokalaşma selamı, Almanlarla olan uzak ilişkiden kaynaklı olmalı yapılmaz. Erkek ve kadınlar, kadınlar açık yerlerde bundan kesinlikle kaçınırlar, kendi komşularıyla bu temasla güçlendirilmiş selamlamayı uygularlar.

Bahçe hobisiyle ile amatörcü uğraşmayı sevenler için oluşturulmuş arsalar belediye tarafından cüzi kira ve bakım karşılığında dağıtılır. Buraya bahçe kulübü yapılır ve bazen elektrik-su bağlamak da mümkündür. Yazın uzun günlerinde vardiyan artan uzun bir zamanı bahçede geçirmeyi kahve ya da birahaneye tercih edenler fazladır. Türk aileler için yöresel sebzeler yetiştirmek için bir fırsattır bu bahçeler. Karadenizliler turşu kurmak için sırık fasulyesi ve de karalâhana; diğer aileler salata, marul, kabak gibi çeşitleri yetiştirirler, taze taze çıkan bu mahsullerini herkesle gururla paylaşırlar.

Hafta sonu tatillerinde komşuluğu açık alanlara da taşıyan bir fırsattır. Mevsimine göre açık alanlarda bir arada eğlenerek vakit geçirme tesislerinin (yeşil alanlar, göl kıyıları, orman içi çayırlar, yüzme imkânı sağlayan dere ve göller, su ve diğer spor alanlarına sahip çiftlik evleri gibi) bolluğu aile içinde

ve ailelerle boş vakitleri değerlendirmede kolaylık sağlar. Ekonomik refah ve iş güvencesi bu tür faaliyetlerin hayatımızda yer almasına imkân sağlamıştır.

Yiyecekler evde hazırlanır, açık alanda hazırlanan mangalda et pişirilir, termosta saklanan çaylar içilir. Top oynanır, müzikle dans edilir, çocukların renkli oyunları körebe, saklambaç, beş taş vd. olur. Yetişkinler de genelde dinlenerek izler. Anadolu'dan buraya taşınmış bir faaliyet de kırlarla olan ilişkiyi sürdürmekte önemli bir araçtır. Komşularla birlikte elma, çilek, mısır, bostan gibi mevsim meyve ve sebzelerini daha uygun fiyata alabilmek; kestane, kızılıçık ve böğürtlen gibi dağ meyvelerini toplamak amacıyla toplu faaliyetlere girilir. Bunların nimetinden komşular da faydalanır.

SONUÇ

Başlangıçta göçmenlerde yerel ve bölgesel kimlikler ön plandaydı. Son yıllarda, üçüncü kuşakla beraber yerel ve bölgesel kimliklerin yerlerini bütüncül anlamda bir Türk Kimliğine bıraktığı gözlemlenmektedir.

Başlangıç aşamasında bulunmakla birlikte, Türkiye'yi merkez alan kimliğin de yavaş yavaş *Almanya'daki Türklere özgü etnik bağlamdaki bir Türk Kimliğine dönüşmekte olduğu* hayatın her alanında çok açıkça gözlemlenebilmektedir (Uzun, 1993, s. 181). Uzun, bu makalesinde *Almanya Türkü-Alman Türkler* kavramları arasındaki o yıllarda Solingen ile Möln kentlerindeki dazlakların sahnelediği insanlık cinayetleri sebebiyle Alman (kanından) olmayanların siyasî, sosyal ve kültürel statüsünün ne olacağı yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştı- o coğrafyadaki Türk işçilerini konumlandırma çabası içindedir- ki bu kimileri için ikinci kimileri için asıl vatan diye kendi kendilerine alçak sesle dile getirdikleri; fakat yukarıdan duyulmayan bir mekân adlandırmasıdır. Nesillerle birlikte ortaya çıkan bir yeni durum söz konusudur (Kaya, 2000; Uzun, 1993). “Almanya'daki Türkler, Türkiye'deki gelişmelerden bağımsız, *kendine özgü bir kültür* ile kültürel bağlamda *yeni ifade biçimleri* oluşturmaktadır. Almanya'daki Türk gençlik kültürü bu gelişmeye örnek gösterilebilir. Almanya'daki Türk gençleri arasında son derece yaygın olan Rap ve Hip Hop müziği hayranlığına, Türkiye'deki Türk gençleri arasında benzeri ölçülerde rastlamak mümkün değil.⁴ Öte yandan Almanya'daki Türk gençleri arasında yaygınlık taşımayan Rock ve Hard müzik akımlarının Türkiye'deki gençlik kültüründe sık sık rastlanan bir ifade biçimine dönüştüğü görülmektedir. Almanya'daki Türk

4- Bu konuda daha geniş bilgi için Kaya'nın (2000) Berlin'deki Türk gençlerinde Hip Hop kültürü bağlamında kimlik oluşumunu ele aldığı esere bakınız.

gençleri geleneksel Türkçe müziğe, türkülere, Türk sanat müziğine vb., halk oyunu ve danslarına, Türkiye’deki yaşlılarına oranla daha çok sahip çıkıyorlar.”

Türklerin tüketim alışkanlıklarında gözlemlenen değişimler, Almanya’da konut alımlarının artışı ve yapılan yatırımların ağırlığının Türkiye’den Almanya’ya kaydırılması “*Türklerin, geleceklerini Almanya’da gördüklerini ve bu toplum içinde var olmayı başarabileceklerine inandıklarını*” ortaya koyuyor (Uzun, 1993, s. 181).

..en bunları anlatmak için seçildim

Hepsi bağıyor “Boe-B söyle !”

Ben de hip-hop şeklinde sunuyorum Kadıköy’de

— Selamünaleyküm – Aleykümselâm

— Selamünaleyküm – Aleykümselâm

Müziğimize devam

Burada olanları size anlatıyoruz

Haberlerimizi size evet sunuyorum

Bizim semtten Kadıköy’e bir bağlantı kuruyoruz

Harbi hip-hop duyuruyoruz

Buradan size yolluyoruz

Turlarsın artık sesle mahallelerde

Altında bir Benz ya da bir BMW ya da

Golf ya da Audi ya da herhangi (Kaya, 2000, s. 178) ⁵

Yukarıdaki metindeki bu haykırış, bir “çağdaş ozan”dan tüm Türk toplumu adına geliyor. Bu sözler 3. kuşaktan bir gençlik grubunun parçasından alınmıştır. Alman toplumu üstte, Türk cemaati altta; tam ortada onlar. İyi ki bu merkezi konuma göçmen gençler sahipler. Taşdıkları adetler onlar vasıtasıyla gelecek olanlara sergilenecektir.

“Bizim semtten Kadıköy’e bir bağlantı kuruyoruz” derken kendilerini kendileri tanımlıyor. “Kadıköy”ü kendi semtlerinde yeniden kurma planları yoktur. Sadece o oradadır, bilgisi yeterlidir. Biz buradayız, bilincine sahip olduklarında: “Turlarsın artık *sesle* mahallelerde” imgesi gerçekleşecektir. İç güven(lik) yerine geldi mi insan sokakta başı dik yürüebilir, bu durumuna uygun sesler (hey

5- 1986’da Berlin’de 2’si Türk 2’si diğer yabancı gençlerin Islamic Force adıyla kurdukları rap grubunun Selamünaleyküm adlı parçasından (Kaya, 2000, s. 178) alınmıştır.

be!) çıkartabilir, ıslık çalabilir, bir türkü tutturabilir. Yukarıdakini metinsel-sözel bağlamda⁶ anlamaya başladığımızda bu Hip Hop hareketi “*bir türküde (soyut kültürün belgesi biçiminde) sosyal bir hareketin bir ânı olarak*” Almanya Türk toplumuna özgü bir “âdet”tir... Çünkü “*bu fiile anlamı, o geleneği icra eden bir grup tarafından kazandırılır*” (Bimmer, 1994a, s. 375).

Türkler kendilerine ait ve kendilerinin de ona ait olduğu mahalleler yaratmışlardır. Bunu kendilerine göre yeni bir adlandırma biçiminde yaparlar. Mesela Köln Keupt Sokağı'nın semtine ve Berlin'in Kreuzberg Mahallesi Türkler, “Küçük İstanbul” adını vermiştir. Bu adlandırmanın ruhunu Berlin'de yaşayan gençlerin düşüncelerinden okuyabiliriz: “Kreuzberg dışında nereye gidersem gideyim -Berlin'de ya da Almanya'da- hemen Kreuzberg'i özlüyorum; *elinde filesiyle alışverişten dönen kadınları, sokakta oynayan çocukları* özlüyorum” diyor Yüksel (yaş 26). Ayhan (yaş 20), bu içselleştirmeyi daha keskin şekliyle ifade ediyor “*Gerçekte benim için vatan Kreuzberg'tir*”. Çalışmasını Berlin'li Türk gençlik kimliğinin oluşması üzerine yapan Kaya, “*Kreuzberg yeni vatanlarıdır onların*”, diye vurguluyor (Kaya, 2000, s. 122–123).

“... *Bu dünyada beraber yaşıyoruz,
Doğu ve Batı'yı birleştiriyoruz,
Sınırları aşılıyor. Kültürler kaynaşiyor,
Birbirini tamamlıyor...*”

Berlinli Türk asıllı kadın rap sanatçısı Azize-Â'nın (yaş 27) Bosphorus Köprüsü adlı parçasının bir bölümünün sözleri (Kaya, 2000, s. 15), göçmen çocuklarının kendi kültür iklimlerini anlamamıza yardımcı olacaktır. Üç kuşakla birlikte var oldukları alanda ürettikleri kültür, Alman ve Türk çevrenin etkisiyle biçimlense de orijinal ve sürpriz gelişmelere yol açabilecek bir yapıdır. 1. ve 2. kuşak⁷ nerdeyse anavatandan getirdikleri yeni bir kalıpla hayatı şekillendiriyor ve üretiyorken son kuşak “sentez, alaşım” gibi sıfatlarla nitelenen kendi öz kültürlerini sergileyerek yaşıyor.

6- Metinde sözlü icra bağlamdan anlatmak istediğim, “soyut veya somut nesneyi metin-icracı-icra ortamı ve burada olanlar” diye kabul edip bu kabule mümkün merteye yakın anlamlandırmaktır.

7- Bu kuşak kavramlarının anlamı şöyledir: 1. kuşak; ana-baba-dede statüsündeki 60'lı yıllardan itibaren göç etmiş işçilerdir. 2. kuşak ise çocukluğu Türkiye'de geçmiş, 18 yaşını geçmeden işçi olmak amacıyla aile birleşimiyle 70'li yıllarda Almanya'ya gelenlerdir. Bu kuşağın okul deneyimleri olumsuzdur. Bu kuşak işçi göçünün devamı ve sonudur. 2/2. kuşağından olanların çoğu Almanya'da doğmuş, Almanya'da eğitime başlamıştır. Türkiye'den bebeklik çağında göç etmiş olanlar da genellikle eğitimde daha şanslıdır. Yüksek tahsil ilk defa bu kuşak arasından gençlerce yapılmıştır. 3. kuşak eğitim çağındaki genç nüfusu, Almanya'da dünyaya gelmiş evlat-torun kesimini kapsamaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi.

Abadan-Unat, N. (1964.), *Batı Almanya'daki Türk işçileri ve Sorunları*, Ankara: DPT Yayınları.

Abadan-Unat, N.(1985). *Identity Crisis of Turkish Migrants*, in İ. Başgöz ve N. Furniss, *Turkish Workers in Europe*, Indiana: İndiana Uni. Turkish Studies.

Bimmer, A. C. (1994a). *Familienforschung*, Grundrisse der Volkskunde: Einführung in die Forschungsfelder der europäischen Ethnologie/Volkskunde, (hrsg.von W. R. Brednich), Berlin: D. Reimer Verlag s. 297-310.

Bimmer, A. C. (1994b), *Brauchforschung*, Grundrisse der Volkskunde: Einführung in die Forschungsfelder der europäischen Ethnologie/Volkskunde, (hrsg.von W. R. Brednich), Berlin: D. Reimer Verlag , s. 375-395.

Brednich, Rolf W. (1994). *Grunriss der Volkskunde: Einführung in die Forschungsfelder der europaeischen Etnologie*, Berlin: Reiner Verlag.

Castles S. ve Kosack G. (1973), *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*, London: Oxford U..P.

Ç. Kağıtçıbaşı, (1987). Alienation of the Outsider: The Plight oft Migrants, *International Migration xxv*, No 2, Haziran

Çağlar, A. (1994) *German Turks in Berlin: Migration and Their Quest for Social Mobility* (Dr. Tezi). Monreal: Department of Anthropology McGill Uni.

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Çobanoğlu, Ö. (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Durgut, G. (1993a). *'Hep Bir Adım Daha İleri' Deutsche Türken-Türk Almanlar* (Hg. Leggewie,C-Şenocak, Z), Hamburg: Rowolt Taschenbuch Verlag.

Durgut, G. (1993b). *Gündüz Almanya-Gece Türkiye' Deutsche Türken-Türk Almanlar* (Hg. Leggewie,C-Şenocak, Z), Hamburg: Rowolt Taschenbuch Verlag.

Heise, U. (2001). *Kahve ve Kahvehane*, Ankara: Dost Kitapevi Yayınevi.

John, B. (1991), *Türkische Berliner-Berlinli Türkler*, Berlin: Berlin Senatosu Basım Evi.

Kaya, A. (2000). *Sicher in Kreuzberg. Berlin'deki Küçük İstanbul: Diyasporada Kimliğin Oluşumu*, İstanbul: Büke Yayınevi.

Leggewie, C. ve Şenocak, Z. (Hg.) (1993). *Deutsche Türken-Türk Almanlar*, Hamburg: Rowolt Taschenbuch Verlag.

Mandel, R. (1996). *A Place of Their Own: Contesting Spaces and Defining Places in Berlin's Migrant Community*, B.D. Metcalf (ed.), *Making Muslim Space in North Amerika and Europe*, Berkeley: Berkeley Uni. Of California Press.

Nauck B. (1988), *Migration Germany*, *International Migration* 26, 1 Ocak 1989.

Uzun, E. (1993, EATA başkanı), *Misafir İşçilik-Göçmenlik-Azınlık*. *Deutsche Türken-Türk Almanlar* (Hg. Leggewie, C-Şenocak, Z), Hamburg: Rowolt Taschenbuch Verlag.

Zaimoğlu, F. (1995), *Kanak-Sprak: 24 Misstöne vom Rande der Gesellschaft*, Hamburg: Rotbuch Verlag.

Zeit P. (2/1999), *Türken in Deutschland. Ihre Sorgen, Ihre Erfolge, Ihre Zukunft*, Hamburg (Zeit gazetesinin Almanya Türkleri özel eki).

Bayram Arif KÖSE

ORTAÇAĞ ERMENİ KAYNAKLARINDA DOĞU KARADENİZ VE ÇEVRESİ

Hasan YILMAZ

DIRECT ELECTION OF THE PRESIDENT BY THE PEOPLE: THE CASE OF TURKEY

Mine KILIÇ - Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA

1928'DEN GÜNÜMÜZE KADAR TDK YAZIM KILAVUZLARINDAKİ KELİME SAYILARI ÜZERİNE

Mehmet ÖZBERK

NABOKOV'UN CİNNET ROMANINDA NARSİSTİK ÖRÜNTÜLER VE EŞ-İKİZ MOTİFİ

Ezgi ZENGİN DEMİRBİLEK

ERVİNG GOFFMAN'IN BENLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDE İZLENİM YÖNETİMİ VE KİŞİLERARASI İLETİŞİME ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bertuğ SAKIN - Sümeyye BÜYÜKBİRER

MANİPÜLATİF DİL ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Sevde Nur ÖZER

GEÇ HİTİT DÖNEMİ KABARTMALARINDA TASVİR EDİLEN YEMEK SAHNELERİ VE BU SAHNELERDE GEÇEN BAŞLICA OBJELER

Ahmet KARABULUT

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ AÇISINDAN 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ İNCELENMESİ

Leila AFSHARI - Rabia AKARSU

AKHAİMENİD DÖNEMİNDE YOL AĞLARI

Rıdvan KIZILKAYA

TÜRK SİYASAL HAYATINDA BİR İKNA ARACI: SEÇİM MÜZİKLERİ (1965-1995)

M. Akif KORKMAZ

ALMANYA TÜRKLERİNDE AİLE KÜLTÜRÜ

Gözde EFE

İSMET ÇETİN, TÜRK HALK HİKÂYESİLİĞİ TÜRKİYE SAHASI, NOBEL YAYINLARI, ANKARA 2020, 296 s.

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187

ISSN 2567-2001

9 772587 200005 4